

תבונות

הגות עיון ופשוט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

זוכר הברית

פרשת הקללות היא ארוכה ומורכבת, ומעיון במבנה הקללות ובתוכנן נוכל ללמוד על מטרת העונשים שמביא הקב"ה על עמו, ועל עומק מטרת הגלות. נעמוד אם כן על כמה נקודות מרכזיות העולות מפרשת הקללות.

התורה חוזרת פעמיים במהלך הפרשה על כך שמטרת הגליית עם ישראל מארצו היא כדי שהארץ תשובות, פעם אחת בפסוק ל"ד:

או תרצה הארץ את שבתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם או תשבת הארץ והרצה את שבתיה: כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתיתכם בשבתכם עליה:

ופעם שניה בפסוק מ"ג:

והארץ תעוב מהם ותרחץ את שבתיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם יען ויגעון במושפמי מאסו ואת חקתי געלה נפשם.

וכן בדברי הנביא על גלות בית ראשון:

למלאות דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבועים שנה'. (דברי הימים לו בא).

וכך מבואר במסכתות קטנות (אבות דרבי נתן פרק לח) אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל הואיל ואי אתם משמטים את הארץ היא תשמט אתכם.

הדברים צריכים ביאור. מדוע דווקא עזיבת מצוות השמיטה נזכרת כסיבת הגלות, הרי הפרשה עוסקת בעזיבה כללית של חוקי התורה ומצוותיה ומדוע אפוא ניתנת בפרשה נוכחות ייחודית למצוות השמיטה? כמו כן יש להבין את עצם אמירת התורה 'אז תרצה הארץ את שבתיה', כיצד הגלות מרצה על שביתת הארץ, הלא, מצוות השמיטה היא שהאדם הגר בארץ ישובת בכל שבע שנים. כיצד ניתן להבין שעניין המצווה מתקיים כאשר היא איננה נעבדת מהסיבה המציאותית שמי שיכול לעבוד בה לא נמצא בה?

וזכרתי להם ברית ראשונים

לפני שנבאר את הדברים, נעמוד על נושא נוסף שעולה אף הוא מתוך פרשת הקללות:

ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפרי בריתי אתם כי אני ה' אלקיכם: וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני ה'.

הקב"ה אומר שכיון שהוא 'זוכר הברית' לכן עם ישראל לא יאבד בין הגויים כשהיה בגלות ויזכה בסופו של התהליך לתקומה ולגאולה שלמה.

צריך להבין את הנאמר בפסוקים אלו. מחד גיסא הברית וזכירתה אינם מונעים את עצם הגלות, אך מאידך הם הם הסיבה לסיומה. שנית, עולה לכאורה מהפרשה שמטבע הדברים, ללא זכירת הברית, הגלות היתה עלולה להסתיים בכליון של עם ישראל ח"ו, ורק מכיון שהקב"ה בחסדו זוכר לנו חסד נעורינו אנו זוכים לגאולה. והדברים צריכים ביאור רב. לכאורה, אם עם ישראל ריצה את עוונות בגלות, מדוע שסדר הדברים הטבעי לא יגרום להפסקת הגלות ולשיבה אל הארץ. ואם עם ישראל עדיין עומד במריו ובחטאיו, כיצד זכירת הברית שלא מנעה את היציאה לגלות, תגרום לסיומה? ומה התכלית בסיום הגלות כאשר עם ישראל לא תיקן את דרכיו?

נראה שכדי להבין את הדברים, צריך להקדים שעונשי ה' לעם ישראל ובעיקר הוצאתם לגלות וסילוקם מארץ ישראל, אינם גמול המבוסס על נקמה, וגם אינם עונש במובן הרגיל כמו עונשי ב"ד, שבהם אדם פרטי מקבל עונש על כך שעבר על החוק. העונשים המכוונים לעם ישראל כעם, הם חלק מתהליך שבו עם ישראל מתקשר להקב"ה. עם ישראל שבו בחר ה' מכל העמים, להיות לו לממלכת כהנים וגוי קדוש, נדרש לקירבת ה' מיוחדת, והוא גם רוצה בכך כפי שהצהיר למרגלות הר סיני. אך מימוש הקשר בפועל נתקל בקשיים, ועם ישראל, על אף רצונו העקרוני, נוטה לא פעם אחרי אלוהים אחרים וזונה את ה' ומצוותיו. העונשים והגלות אמורים לכוון אותו, להסיר ממנו את הקליפות שדבקו בו במהלך הדרך ולברר מתוכו את רצונו הפנימי ותשוקתו לה' השוכנת תמיד במעמקי לבו.

אז תרצה הארץ את שבתותיה

מעתה נוכל להבין את שני העניינים בהם התקשינו. ראשית עניין השמיטה וריצוי שבת הארץ. הנה למצוות השמיטה ישנם שתי מטרות, האחת נוגעת לכל אדם באופן פרטי והשניה קשורה בעם בכללותו. המטרה הראשונה היא שהאדם ישים מבטחו בה' בנוגע לפרנסתו ומזונותיו ובהפקירו את שדותיו אחת לשבע שנים הוא מצהיר בעצם שכל מזונותיו ופרנסתו מאת ה' ושהוא בוטח בו שידאג לו על אף שהוא שובת ואיננו דואג לכך. והמטרה השניה היא שעם ישראל כעם מצהיר שישבתו בארץ ישראל ושלטונו בה איננה מחמת כוחו שלו, והיא איננה שלו כלל. כאשר עם ישראל שובת ממלאכת הקרקע אחת לשבע שנים, הוא מצהיר בכך קבל עם ועולם שארץ ישראל היא ארצו של הקב"ה אשר עיניו בה מראשית השנה עד אחרית שנה, ברצונו נותן להם את הארץ וברצונו לוקח אותה.

מצוות השמיטה, לפיכך, איננה רק בבחינת מצווה אחת מתוך תרי"ג המצוות, אלא היא מגדירה את תכלית הישיבה בארץ, ומזכירה שעצם הישיבה של עם ישראל בארץ ישראל מטרתה ליצור מציאות ארצית ממשית שמתקיימת מתוך ביטחון גמור בה' ובשלטונו על הבריאה, ולא ככל העמים בית ישראל. לכן, כאשר עם ישראל עוזב את תורת ה' וזונה את חוקיו, עומדת השמיטה במרכז. אי קיום השמיטה מצביע על כך שאי קיום המצוות איננו רק חולשה זמנית אלא התרחקות עמוקה של עם ישראל מיעודו ומאלוקיו. כאשר עם ישראל חי בארץ ישראל כמו עם רגיל, הבוטח בעצמו ובעמשי, הוא מאבד בכך את כל תכלית קיומו כעם ה' וממילא מאבד את זכותו לשבת בארץ. לכן יוצא עם ישראל וגולה מארצו, בכדי שיוכל לחדש את זיקתו לארץ מתוך ביטחון בה' וממילא בכך ישוב לתורת ה' ולמצוותיו.

זו גם כוונת התורה באומרה אַז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֹתֶיהָ. בהעדר ההצהרה של עם ישראל בקיום השמיטה על היותה של הארץ משועבדת לה' ולמצוותיו, אזי הקב"ה מביא את ההצהרה הזו ע"י שיממון הארץ. במצב זה, דווקא הארץ העוזבה, כאשר עם ישראל גולה ממנה משום שלא שמרו את התורה והמצוות כראוי, היא היא אשר מסמנת את עובדת היותה ארצו של ה', ואת הישיבה בה ככזו התלויה בביטחון בה' ובקיום מצוותיו.

זכירת הברית

ברוח הדברים הללו נוכל גם להבין את עניין זכירת הברית. הקב"ה כרת ברית עם עם ישראל, שבה הוא בחר בהם מכל בני אנוש להיות עמו ולשאת את תורתו. ברית זו נכרתה כיון שבשורש העם טמונים אותן תכונות יסודיות שהורישו להם אבות האומה, אברהם, יצחק ויעקב. אלו הן אותן תכונות שהובילו אותם לגלות את ה' ואת דרך הצדק והקדושה בתוך כל העולם האילי והמושחת שסבב אותם. אך במהלך הדורות, עם ישראל חוטא ומתרחק מטבעו האמיתי, ומתכחש לאותן תכונות נעלות. אך הקב"ה "זוכר את הברית". הוא רואה מעבר להתנהגות של עם ישראל ברגע מסוים, וזוכר שמעבר לחטאים השונים ישנה נקודה פנימית שהיא השורש האמיתי שלהם.

וכמו בעניין הקשר לארץ, גם בעניין הברית בכלל, היציאה לגלות תפקידה הוא שעם ישראל, ע"י כל גלגוליו, יברר לעצמו את אופיו האמיתי, את נקודת האמת שלו ובכך ישוב מחדש ובצורה איתנה יותר לברית עם אלוהיו, ואז גם יוכל לשוב לארצו. הקב"ה מוציא את עם ישראל לגלות, אך בד בבד הוא אומר להם שאין בזה עזיבה של הברית מצדו ח"ו, אלא להפך, הוא זה שזוכר את הברית שהם שכחו, ולכן הוא שולח אותם לגלות, שם הם יוכלו לשוב עד ה' אלוקיהם.